



## ALMATLAN ÉVEK

Filmművészetünk görbéje ismét emelkedőben van. Szolid, de biztos ez az emelkedés, nem jelzik parádés ünnepek, kolumnás hozsanzások, rikító reklámok. Nem jelzik ezt az emelkedést még kimagaslóan nagy alkotások, korszakos produkciók sem. De egyre több a jó közepes film, s egyik-másik, vagy egyik-másik részlet már fölébe is száll a jó közepes színvonalnak. Ha pedig egymás után több film is tartani, sőt emelni tud egy biztató színvonalat, akkor világos, hogy nem véletlenül van dolgunk, hanem többel: megteremtődtek a külső feltételei és érőben vannak a belső feltételei a szocialista magyar film reneszánszának. Mi a legszembetűnőbb jellemzője ennek a felívelésnek? A művészi és eszmei igény megszilárduló egysége. Mi az objektív feltétele ennek az egységnek? Végső soron: a párt helyes politikája. S mi a szubjektív feltétele? Az, hogy tehetséges rendezők és forgatókönyv-írók megérték ezt a helyes politikát, belül érezzék magukat a rendszeren, s ne hűvös szakemberként végezzék a »kapott« feladatokat.

Az *Almatlan évek* is az emelkedést tanúsítja. Nem kiugróan nagy alkotás, nem indít arra, hogy felsőfokra emeljük a dicséretet, de azt nyugodt lelkiismerettel elmondhatjuk róla, hogy igényes, jó munka,

szép produkció. S ami itt mindezzel szorosan összefügg: hasznos, szükséges ez a film, értékes nevelője lehet százazrek érzelmeinek. Tulajdonképpen a csepeli gyár munkásainak történetét, sőt történelmét vitte vászonra a Máriaassy házaspár, öt történelmi pillanaton keresztül, öt novellisztikus »sztóri« keretében. 1916: a háborúgyötörte csepeli proletáraszonyokból kitör a lefajtott indulat, a csepeli munkások farkasszemet néznek a mellüknek szegzett úri fegyverekkel. 1919: proletárdiktatúra és fehérterror Csepelen. 1932: gazdasági válság és nyomor, munkanélküliség és elkeseredettség. 1942: urak háborúja folyik a Szovjetunió ellen, az illegális kommunista párt Csepelen is szervezi az ellenállást. 1944: a fasizmus végórát éli, a szovjet csapatok elől hátráló hatalom elrendeli Csepel polgári kiürítését. Csepel dolgozói nem-et mondanak, s évtizedek óta először válik parancssá Csepelen a dolgozók akarata. A film utolsó kockái a felszabadult Csepel életéről adnak hírt, tartalmas és finom, filmszerű eszközökkel.

Ez az *Almatlan évek* nyers tartalma. Ám ezek a történelmi fordulók meleg emberi történetekben realizálódnak a vásznon; a história egyéni sorsokban, egyéni, esetleges helyzeteken keresztül jut el a nézőig, s éppen ezért: érzelmileg és értelmileg ragadja meg valónkat.



Bulla Elma és  
Maklár János

A film készítői nem a dokumentyszerű ábrázolási módot választották, hanem a művészi eszközökkel való megjelenítés feladatát, s amit vállaltak, azt többnyire derekasan meg is oldották. Fiatal szerelmek és idősebb harcosok történeteiből magasodik elénk maga a történelem, s ezek az egyes és egyéni sorsok nem pusztán tanmesék, melyek a célt nyers kifejezést szolgálják, hanem többségükben érdekfeszítő, jól egyénített történetek, élesen ábrázolt jellemekkel. Mélyen emlékezetünkbe vésődik a háború ellen tiltakozó fiatal munkáslány alakja, akit letartóztatnak, s galád szadizmussal lekopaszítanak, hogy aztán ember-méltóságában, lánypompájában megtiportan térjen vissza társai közé. Drámaian erős az öreg Knézits bácsi története, akit kedvenc eledelével, nudlival tömnek halálra a fehérterroristák; felejthetetlen az a csepeli munkásasszony is — *Bulla Elma* döbbenetesen hiteles alakításában —, aki magát ajánlaná fel a bekvártélyozott hitlerista tisztnek, csakhogy megmeneküljön az evakuálástól, s megmentse a kis családi házat.

Az öt történet között nincs közvetlen összefüggés, de annál erősebb eszmei kapcsolatuk: a csepeli munkások történetének útjelzője valamennyi. Ezt az igényes gondolati célkitűzést gazdag művészi fantáziával valószínűsítják meg a film alkotói. Egyrészt az öt történetben novellisztikusan (olykor drámaivá feszülő anekdotikus, epizodikus elemekkel) villantják fel a csepeliek útjának

egy-egy szakaszát, élve a novellisztikus bemutatás szabadságával: itt lehetséges kész jellemek bemutatása, lehetséges az in medias res-megoldás, szükségtelen a mellékes motívumok részletezése, a lényeg az, hogy az ábrázolás középpontjában erős és jellemző fordulat álljon. Mikor aztán öt ilyen kis-novella kerül egymás mellé, s mind az öt szélső, feszült és történelmi pillanatát ragadja meg az osztályharcnak, akkor már nemcsak a realista film-epika nyelvén fog beszélni a kép, hanem valami finom, diszkrét szimbolikával is, amely akkor jó és igazán hatásos, ha nem túlzottan hangsúlyoz. Az egyes történetek természetes szimbolikája érvényesül a sorozatban, s ez emeli a film feszültségét. Másrészt jelentős tényezője az ábrázolásnak egy-egy motívumnak, olykor epizodikus mozzanatnak filmszerű hangsúlyozása, kiemelése, már-már jelképpé növelése. Ilyen a munkáslány haja, a nudli, amit úgy szeret Knézits bácsi, a *vikendház*, mely elnyerhető a sorsjátékon, s a *liba*, ez a gágogó, fehér madár, amint valóságos szimbólumává nő a házhoz-családhoz való ragaszkodásnak. Ezzel az eszközzel kitűnően dolgoznak a film készítői, ahol ezek a »kellékek« előtérbe kerülnek, ott mindig feszült és lélekbemarkoló, emberien emelkedett és jelentős a film. Ezen keresztül nagyon sokat és mélyen tudnak kifejezni Máriássyék. Itt van például a harmadik történet, melyben szép színészi munkát nyújt *Zenthe Ferenc*, s *Törőcsik Mari* újra bebizonyítja, hogy kitűnő filmszínésznő. Ez a »no-

Törőcsik Mari és  
Zenthe Ferenc



vella» ott válik igazán filmszerűvé, ahol a ház kerül előtérbe, e történet »főszereplője«, előtte erőltlen, mozaikszerű az előadás, kilazul a film kompozíciójából. A negyedik történetből hiányzik ez az intim »kis-mozzanat« — nem az írói szándékból, hanem a megoldásból. Itt ugyanis annak a kedves tapasztalatlanságnak és naív igyekezetnek kellene meglevenítő motívummá válni, amellyel az értelmiségi-kispolgári vagy polgári lányka kezdi végezni a felelős illegális munkát az edzett, zárkózott, hatalmas férfi oldalán. Olykor meg is villan ebből valami, de sem a rendezés, sem az egyébként igen tehetséges Vass Éva nem tud ebből a motívumból jelentős alakítást formálni. Mindez árnyfolt a filmen, de egyik sem súlyosabb, szervi baj.

Jelentősebb problémát okoz egy szemléleti tényező. A film kockáin itt-ott megvillan a közömbösek vagy megtévesztettek képe, de a film egésze nem sugározza elég hitelesen és drámaian azt aényt, hogy a fasiszta demagógia a munkások egy részét is megszedítette, hogy az illegális kommunisták számszerű kisebbségben voltak Horthyék alatt még Csepelen is, s hogy az őket körülvevő szimpatizáns-gyűrű nem jelentette még ekkor az egész munkásosztályt, számos kérdésben még az osztály nagyobb részét sem. Ebből a filmből úgy tűnik elő, mintha nem lett volna keservesen nehéz, sőt fájdalmas feladata az illegális mozgalomnak a harc a megtévesztett munkások nézetei és cselekedetei ellen, mintha

nem kellett volna újra és újra megküzdeni a munkásáruoló demagógiával. Ne essék félreértés: a harc fő frontvonala proletariátus és burzsoázia között húzódott. De a történelmi tényekkel kerülőnk szembe, ha nem érzékeltetnénk a burzsoázia befolyását a munkásosztály sorain belül a Horthy-rendszer keserves negyedszázadában. Réálsan ábrázolja a film az 1944-es széles egységet, amikor a munkások szembeszegeülnek a kiűrtési parancssal. Itt viszont mintha könnyebben, patetikusabb oldán meg a konfliktust a film a valóságnál. Mindez elevenbe vág a filmnek, egyszerűsíti a bonyolultat, de ezzel az elrajzolással együtt is értékes, szép produkció ez a film.

Az *Almatlan évek* kitűnő színészi teljesítmények egész sorát nyújtja. Kiemelkedik ebből a ragyogó sorból is *Maklár Zoltán* és *Bulla Elma* alakítása. *Ascher Oszkár* filmszínésznek is kitűnő. *Ruttkay Éva* sokszínű, bájos és drámai ebben a szerepében is. Nem marad el mögötte *Törőcsik Mari* sem. *Vass Éva* mintha halványabb lenne ebben a szerepében a szokottnál. A fiatal munkások alakítói közül *Zenthe Ferenc* emelkedik ki, de ígéretes teljesítmény *Tordy Géza* alakítása is. *Agárdi Gábor* játékában is megkapnak a mély, emberi színek, de kibontakozását nehezíti a figura elnagyolt volta. A kitűnő fényképezés *Illés Györgyöt*, a film mondanivalóját drámaian kiemelő zene *Vincze Imrét* dicséri.

PÁNDI PÁL